

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ – ЗАПОРУКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

О.Т.Грєхова-Бейгул, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Стаття присвячена проблемі державного регулювання зернового ринку з метою забезпечення його стійкого функціонування. Проаналізовано різні погляди науковців на проблему значення та необхідності державного регулювання.

Статья посвящена проблеме государственного регулирования зернового рынка с целью обеспечения его устойчивого функционирования. Проанализированы различные взгляды ученых на проблему значимости и необходимости государственного регулирования.

На зерновому ринку України останніми роками спостерігався ряд негативних тенденцій, таких як різкі коливання обсягів виробництва, надмірна залежність внутрішніх цін від світових, руйнація інтеграційних зв'язків між структурними елементами АПК. Відмова від державної підтримки агропромислового комплексу призвела до втрати керованості процесами функціонування як в цілому АПК, так і в зерновому господарстві. Державне регулювання аграрного виробництва аналізується у працях таких науковців, як: Андрійчук В.Г., Бойчук О.І., Дем'яненко М.Я., Крисальний О.В., Нелеп В.М., Саблук П.Т., Шпичак О.М. та інші.

Зернопродуктовий підкомплекс є важливою підсистемою АПК, який визначає рівень продовольчої безпеки України і повинен бути визнаний пріоритетним напрямком державного регулювання і стратегічного розвитку. Саме тому відновлення системи державного управління виступає необхідною умовою відродження зернового ринку та забезпечення його стійкого функціонування.

Сучасні реалії вимагають функціонування в країні сильної системи державної влади, скоординованої діяльності усіх її ланок як неодмінної передумови подолання економічних негараздів. Проаналізуємо точки зору деяких відомих вчених на проблему значення та необхідності державного регулювання.

Держава, як продавець, втратила свій сегмент на ринку. Як вказує Ревенко М.М., “державна безпідставно відмовилась від цілеспрямованого регулювання ринкових відносин, від економічної підтримки найважливішої галузі економіки — агропромислового комплексу” [9].

За твердженням Вітковського М.П.: “Такої економіки, в яку не втручалась би держава і не регулювала її — зараз немає в жодній країні світу. Отже, втручатися чи не втручатися державі у ринкову економіку — недискусійне питання” [6]. Ми згодні з цією думкою, тому що успіх товаровиробників значною мірою залежить від рівня державної підтримки, яка може виражатися у пільговому кредитуванні; проведенні сприятливої державної тарифної політики, спрямованої на зниження тарифів портів, залізниці, елеваторів; підтриманні конкурентоспроможності українського зерна; формуванні державних цільових програм; збалансуванні попиту і пропозиції на зерновому ринку за допомогою економічних механізмів (пільг, податків, цін) та законодавчих важелів.

Важливого значення має державна допомога у ресурсному забезпеченні товаровиробників: здешевленні матеріально-технічних засобів необхідних селу (пальне, запчастини, добрива, техніка).

Програми підтримки фермерів у країнах ЄС включають впровадження інтервенційних цін, які використовуються для закупки надлишку зерна. Уряди практично усіх країн встановлюють мінімальні та максимальні ціни на зерно (з щорічним їх переглядом). Це робиться з метою гарантування реалізації зерна за прийнятними цінами та захисту товаровиробників від різкого падіння цін. Уряди розвинутих країн за рахунок бюджету встановлюють ввізні мита на зерно для захисту внутрішнього ринку від дешевого імпортного зерна. Отже, всі розвинуті країни стимулюють власні зернові ринки шляхом регулювання цінового механізму: підтримки закупівельних цін та доходів; надання кредитів; страхування врожаїв, впровадження заставних цін; виділення субсидій на покриття витрат по закупівлі добрив, насіння, техніки.

На думку Андрійчука В.Г., мистецтво державного регулюван-

ня економікою є компенсацією негативних дій ринкового механізму. Сільськогосподарське виробництво не може ефективно розвиватися без стабілізуючого впливу держави, який включає такі економічні і правові важелі: ціни і тарифи, проценти, податки, кредити, пільги, державне замовлення і контракт, резерви, субсидії, державне мито [3].

Визнаючи роль і місце держави у становленні та розвитку аграрного ринку, Могильний О.М. зазначає, що, з одного боку, державне втручання повинно забезпечувати підтримку доходів виробників зерна, а не посередницьких структур; механізм визначення рівня мінімальної та максимальної інтервенційної ціни, за якого починаються і припиняються закупівлі або продаж зерна. З другого боку, існують певні ризики, пов'язані з державним втручанням: проведення державою своєї цінової політики на ринку зерна, зміна нормативної бази в середині маркетингового року [7].

Прихильники другої точки зору вважають, що механізм державного регулювання ринку пшениці є низькоефективним, а державні інтервенції є високовитратними і стають важким тягарем для державного бюджету [4].

Ми не погоджуємося з цією думкою тому, що в усіх розвинутих країнах світу накопичено досвід функціонування інтервенційного фонду, стабілізації рівня цін саме за допомогою державних програм розвитку сільського господарства.

Так, у США у 1948 році створено Товарну кредитну корпорацію (ССС), на яку покладено функції щодо створення і розпорядження інтервенційним фондом. Цінова підтримка, яку здійснює ССС базується на концепції “паритетної ціни”, так званої “справедливої ціни”, яку одержують фермери за продану продукцію відносно цін, що вони платять за нефермерські продукти [10].

Держави деяких країн ЄС вживають заходи щодо відшкодування виробникам витрат на зберігання продукції та сплату банківських відсотків.

Безсумнівним є той факт, що ринок зерна повинен бути прозорим та контрольованим з боку державних органів. Особливо

це стосується експортних операцій, реальні обсяги яких є невідомими для держави.

Як вказують Амбросов В. та Онегина В., ціновий механізм, який склався в аграрному секторі України, не дозволяє сільськогосподарським товаровиробникам отримати повною мірою вигоди від експорту. Тому треба вжити державні заходи щодо стабілізації аграрного ринку, які мають набути систематичності та комплексності і забезпечити формування в економіці України системи державного регулювання аграрного сектора [2].

Державне регулювання ринку зерна здійснюється згідно із Законом України “Про державну підтримку сільського господарства України”. На підставі цього Закону держава регулює ціни на зернові шляхом:

- встановлення мінімальної закупівельної ціни на рівні, який унеможлиблює збитковість виробництва. Ця ціна є єдиною для всієї території України;
- встановлення максимальної закупівельної ціни на рівні, що унеможлиблює зростання індексу цін виробників понад загальний індекс споживчих цін;
- здійснення товарних інтервенцій — продаж продукції при зростанні цін на ринку понад максимальний рівень;
- здійснення фінансових інтервенцій — придбання продукції при падінні оптових цін на ринку нижче мінімального рівня;
- обмеження рівня торгової націнки;
- встановлення граничних рівнів рентабельності до витрат;
- застосування нетарифних обмежень (квот) щодо імпорту або експорту;
- створення Аграрного фонду, який проводить цінову політику в агро-промисловій галузі економіки, здійснює товарні або фінансові інтервенції. Аграрний фонд має право на придбання та продаж зерна та інших об'єктів для потреб державного резерву;
- надання кредитної субсидії — субсидування частини плати за використання коротко- та середньострокових кредитів [5].

Крім того, цим Законом визначено, що з метою підтримки рівня продовольчої безпеки Аграрний фонд формує державний продовольчий резерв, який не може бути меншим (у відсотках до обсягів річного внутрішнього споживання зернових): у 2006 році – 10%, у 2007 – 12%, у 2008 – 14%, у 2009 – 16%, у 2010 та подальших роках – 20%. Також, вводиться обов'язкове страхування всієї вирощуваної продукції, яке може бути як комплексним та й індексним. Для цього створено Фонд аграрних страхових субсидій (ФАСС), який є державною неприбутковою установою, що створена для надання страхових субсидій виробникам. Доходи ФАСС формуються за рахунок обов'язкових відрахувань страховиками від суми страхових премій, первинного внеску з держбюджету та кредитів державного бюджету. Обов'язкові відрахування до ФАСС, розмір яких становить 2% від суми страхових премій, є обов'язковим платежем.

Цивілізованим ринком, на думку Саблука П.Т., вважається той, де роль держави в його діяльності непомітна. Держава не повинна впливати на розвиток оптового продовольчого ринку, а може надавати різноманітні послуги, забезпечувати законодавчу базу, надавати податковий кредит для інвестування розвитку інфраструктури ринку [1].

Визначаючи пріоритетність державного регулювання і підтримки товаровиробників, Нелеп В.М. робить наступні висновки:

- 1) створення та ефективне функціонування соціально орієнтованої економіки неможливе без державного регулювання найважливіших параметрів розвитку виробництва;
- 2) ринок, як основний регулятор виробництва, сам стає суб'єктом державного регулювання з орієнтацією на досягнення соціального прогресу;
- 3) найбільшого державного регулювання і підтримки вимагає сільське господарство. Ця галузь є життєво необхідною в будь-якому суспільстві. Тому одне з головних завдань аграрної політики держави – забезпечити рівноправні стосунки між партнерами в бізнесі [8].

Отже, державне регулювання економіки — це складне явище, яке включає економічні, правові та адміністративні важелі. Жодна розвинута країна світу не залишає без підтримки сільське господарство в цілому та ринок зерна зокрема. Стратегічна важливість регулювання державою зернового ринку всередині країни і зовнішньої торгівлі зерном спрямована на забезпечення продовольчої безпеки країни, надійний та справедливий захист товаровиробників від впливу світової кон'юнктури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку/За ред. П.Т. Саблука та ін.- К.: ІАЕ УАНН, 2003. – 764с.
2. Амбросов В., Онегіна В. Експорт зернових та цінові тенденції// Економіка України. – 2005. – №1.- С. 73 – 79.
3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
4. Гладиш Р. О. Економічний механізм регулювання пропозицій пшениці на ринку в Україні// Економіка АПК.- 2005.- №7. - С. 137-139.
5. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24 червня 2004 р.// Економіка АПК.- 2004.- №10. - С. 3-28.
6. Лисенко А. М. Державне регулювання ринку молочної продукції та основні напрями його удосконалення// Економіка АПК.- 2002.- №1, с.100-102.
7. Могильний О. М. Роль і місце держави у становленні та розвитку аграрного ринку// Економіка АПК.- 2003.- №1,- с.37- 43
8. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві. – К.: КНЕУ, 2004. – 495 с.
9. Ревенко М.М. Аграрні відносини в Україні: проблеми і їх вирішення// Економіка АПК. – 2003. – № 1.- С. 60-65.
10. Ромашкін О. О. Основні напрями державного регулювання сільськогосподарського виробництва// Економіка АПК.- 2004.- №9.- С.148-153.